

การถ่ายทอดความรู้เรื่องแผนธุรกิจเพื่อพัฒนาวิสาหกิจ
ชุมชนของกลุ่มอาชีพหัตถกรรม ชุมชนปงยางคก
อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

A Knowledge Transfer of Business Planning for Development
of Handicraft Community Enterprise, Pong Yang Khok
Community, Hang Chat District, Lampang Province

ขัตติยา ขัตติยวรา^{1/}
Kattiya Kattiyawara^{1/}

(Received: 8 June 2015; Accepted: 14 August 2015)

Abstract: This research aimed to study the knowledge transfer of business plan to develop the community enterprise in Pong Yang Khok handicraft community, Hang Chat district, Lampang province by using participatory action research (PAR). A sample was selected from the community enterprise of traditional vegetable oil lamp group and the community enterprise of Saithong coconut shell handicraft group. With purposively selected data collection and field data collection. The results showed that the knowledge transfer from the community enterprise of traditional vegetable oil lamp group and the community enterprise of Saithong coconut shell handicraft group brought out individual knowledge and integrate it with wisdom. This helped the business to operate under the concept of a community enterprise business plan development. It was expected to increase the well-being of local people and to strengthen livelihoods which need to explore the context and circumstance in terms of strength, weakness, opportunities and possible obstacles. The focus was put on learning and exchanging ideas.

Keywords: Knowledge transfer, business plan, community enterprise

^{1/}สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง จ.ลำปาง 52100

^{1/}Department of Community Development, Faculty of Humanities and Social Sciences, Lampang Rajabhat University, Lampang 52100, Thailand

บทคัดย่อ: การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการถ่ายทอดความรู้เรื่องแผนธุรกิจเพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของกลุ่มอาชีพหัตถกรรมในชุมชนปงยางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ กลุ่มวิสาหกิจตะเกียงน้ำมันพืชแบบโบราณ และกลุ่มวิสาหกิจกะลามะพร้าวทรายทอง ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลภาคสนาม ผลการวิจัยพบว่า การถ่ายทอดความรู้จากกลุ่มตะเกียงน้ำมันพืชแบบโบราณไปสู่กลุ่มกะลามะพร้าวทรายทอง เป็นการนำเอาความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคลและเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาผสมผสานความรู้สมัยใหม่ในการดำเนินธุรกิจภายใต้แนวคิดเรื่องแผนธุรกิจ การพัฒนากลุ่มวิสาหกิจให้มีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้ จำเป็นต้องศึกษาบริบทและสภาพการณ์ของวิสาหกิจชุมชนในเรื่องจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค ที่เกิดขึ้น ตลอดจนให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนกันด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม

คำสำคัญ: การถ่ายทอดความรู้ แผนธุรกิจ วิสาหกิจชุมชน

คำนำ

ปัจจุบันการดำเนินธุรกิจของชุมชนเป็นประเด็นที่รัฐบาลให้ความสำคัญเพราะเป็นเศรษฐกิจพื้นฐานของประเทศ ภาครัฐได้สนับสนุนงบประมาณโครงการต่าง ๆ ให้กับชุมชนจำนวนมาก บางชุมชนมีศักยภาพในการดำเนินโครงการได้สำเร็จ ในขณะที่บางชุมชนไม่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ เนื่องจากยังขาดความเข้มแข็งในการดำเนินธุรกิจด้านการตลาด ด้านเทคโนโลยี ปัญหาการรวมกลุ่มที่จะพัฒนาธุรกิจให้เติบโตได้ และยังพบว่าผู้ประกอบการในชุมชนขาดการเรียนรู้ร่วมกันที่จะสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับชุมชน (กัญญามน และคณะ, 2554)

สำหรับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสินค้าหัตถกรรมของชุมชนปงยางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะที่ตั้งของอำเภอห้างฉัตรถือเป็นเส้นทางสายเศรษฐกิจที่เชื่อมระหว่างจังหวัดเชียงใหม่และตัวอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง (ถนนไฮเวย์ลำปาง - ห้างฉัตร) ประกอบกับชุมชนมีตำนานเล่าขานกันมาครั้งเมื่อพระนางจามเทวีเสด็จมาสร้างพระธาตุลำปางหลวง ได้ใช้เส้นทางห้างฉัตรเป็นทางติดต่อ ห้างฉัตรจึงเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและมีการจำหน่ายสินค้าพื้นเมืองบางอย่างมาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

ชุมชนปงยางคก จังหวัดลำปาง เป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่าของตนเองอยู่หลายอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิปัญญาในสาขาหัตถกรรมซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างอาชีพสร้าง

งานให้แก่คนในชุมชน โครงการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำตะเกียงน้ำมันพืชแบบโบราณ กรณีศึกษา ตำบลปงยางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ในปี พ.ศ.2553 (ชัตติยา, 2553) เป็นโครงการวิจัยที่ได้รวบรวมองค์ความรู้ที่มีเอกลักษณ์และมีชื่อเสียงซึ่งถือเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมของชุมชน ผลการวิจัยทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาไปสู่รุ่นเยาวชน และก่อให้เกิดการเรียนรู้ของนักศึกษาถือเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนแบบบูรณาการศาสตร์เพื่อเรียนรู้การพัฒนาพื้นที่ สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีและโท (Area Based Collaborative Research for Undergraduate and Master Students : ABC-PUS/MAG) และต่อมาถูกนำมาขยายผลการวิจัยภายใต้โครงการวิจัยถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2557 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง (ชัตติยา, 2557) การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ให้ความสำคัญกับแนวคิดการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนประเด็นสำคัญประการหนึ่ง คือ การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างกลุ่มอาชีพหัตถกรรมในพื้นที่เดียวกันเพื่อแลกเปลี่ยน เรียนรู้ อันเป็นการเกื้อหนุนระดับเครือข่ายชุมชน เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนพื้นฐานให้เป็นวิสาหกิจชุมชนขั้นก้าวหน้า เป็นการถ่ายทอดความรู้ด้านการผลิตสินค้าที่ได้คุณภาพมาตรฐาน และความรู้ด้านการประกอบการแผนธุรกิจ ตะเกียงน้ำมันพืชแบบโบราณเป็นสินค้าหัตถกรรมของกลุ่มตะเกียงน้ำมันพืชแบบโบราณ บ้านต้นคำม่วงชุม ในขณะที่เดียวกัน สินค้าหัตถกรรมที่มีลักษณะใกล้เคียงกันและน่าสนใจอีกอย่างหนึ่ง คือ ผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว บ้านทุ่งบ่อแป้น

ผู้วิจัยพบงานวิจัยเรื่อง แนวทางการเพิ่มผลิตภาพกลุ่ม
ผลิตภัณฑ์กะลามะพร้าว ตำบลปงยางคก อำเภอห้างฉัตร
จังหวัดลำปาง โดยเป็นการศึกษาเกี่ยวกับผลิตภาพการผลิต
และแนวทางในการเพิ่มผลิตภาพผลิตภัณฑ์กะลามะพร้าว
บ้านทุ่งบ่อแป้น ของกลุ่มกะลามะพร้าวทรายทอง (ธานีธร,
2555) หากแต่งานวิจัยดังกล่าวเป็นการศึกษาที่เน้นด้านการ
ผลิตยังไม่มีงานศึกษาที่ขยายผลด้านธุรกิจ จากการได้ลง
พื้นที่และสัมภาษณ์ประธานกลุ่มกะลามะพร้าวทรายทอง
ทำให้พบว่า กลุ่มตระหนักถึงความสำคัญของการมีแผน
ธุรกิจซึ่งกลุ่มยังไม่เคยมี จึงต้องการที่จะศึกษาและพัฒนา
ศักยภาพด้านธุรกิจ การมีแผนธุรกิจ จะเป็นสิ่งที่ทำให้กลุ่ม
รู้จักใช้เงิน หาเงิน และบริหารจัดการการเงิน อย่างเหมาะสม
กับสภาพของธุรกิจ จึงเป็นเรื่องสำคัญที่จะช่วยให้กลุ่ม
สามารถติดตาม ตรวจสอบ ทบทวน ในการดำเนินการหรือ
การปฏิบัติ ว่าเป็นไปตามการวางแผนไว้ และผลที่เกิดขึ้นนั้น
เป็นเช่นใด จำเป็นต้องมีการปรับปรุงแก้ไขตรงจุดใด และ
ด้วยวิธีการดำเนินการแบบใด ที่จะทำให้ธุรกิจมีผลลัพธ์ที่ดี
ยิ่งขึ้น ซึ่งก็จะมาจากการจัดทำแผนธุรกิจนี้เอง นอกจากนี้
นางพิมพ์ เป็งยางคำ ประธานกลุ่มวิสาหกิจตะเกียงน้ำมัน
พืชแบบโบราณ บ้านต้นคำม่วงชุม ได้รับรางวัลชนะเลิศการ
ประกวด แผนธุรกิจดีเด่น ระดับจังหวัด ประจำปี 2556 จาก
สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดลำปาง ดังนั้น หากมีการ
ถ่ายทอดความรู้เพื่อพัฒนาขยายผลระหว่างกลุ่มวิสาหกิจ
ภายในชุมชนย่อมจะเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งทาง
เศรษฐกิจชุมชนเพิ่มขึ้นซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา
คุณภาพชีวิตที่ดีได้เช่นกัน งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ
ศึกษาการถ่ายทอดความรู้เรื่องแผนธุรกิจของกลุ่มตะเกียง
น้ำมันพืชแบบโบราณ และการขยายผลไปสู่กลุ่ม
กะลามะพร้าวทรายทอง ชุมชนปงยางคก อำเภอห้างฉัตร
จังหวัดลำปาง

อุปกรณ์และวิธีการ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้วิธีดำเนินการศึกษา ดังนี้

1. การศึกษาข้อมูล แบ่งเป็นแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ
และทุติยภูมิ โดยข้อมูลปฐมภูมิ ได้จากการลงสำรวจพื้นที่
ภาคสนาม ด้วยการสัมภาษณ์บุคคล เช่น ผู้นำชุมชน
ประธานกลุ่มและสมาชิกวิสาหกิจชุมชน เพื่อศึกษาบริบท

ชุมชน ประวัติความเป็นมาของภูมิปัญญา การก่อตั้งกลุ่ม
สภาพปัญหาและความต้องการของกลุ่ม ส่วนข้อมูล
ทุติยภูมิเป็นการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นศึกษาที่
มีการศึกษาไว้ก่อนแล้วอยู่ในรูปเอกสารทางวิชาการ หนังสือ
วารสาร วิทยานิพนธ์ รายงานวิจัย บทความทางอินเทอร์เน็ต
แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิด
เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน
แนวคิดการจัดการความรู้ แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการ
แบบมีส่วนร่วม และแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับแผนธุรกิจ

2. กำหนดขอบเขตการวิจัย

- 1) ขอบเขตด้านพื้นที่ พื้นที่ในการศึกษาค้นคว้า
คือ พื้นที่หมู่ 5 บ้านต้นคำม่วงชุม ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ตั้งของ
กลุ่มตะเกียงน้ำมันพืชแบบโบราณ และพื้นที่หมู่ 2
บ้านทุ่งบ่อแป้น เป็นที่ตั้งของกลุ่มกะลามะพร้าวทรายทอง
ที่มีความสนใจจะรับการถ่ายทอดความรู้เรื่องแผนธุรกิจ
โดยทั้ง 2 กลุ่มถือเป็นเขตตำบลปงยางคก อำเภอห้างฉัตร
จังหวัดลำปาง

- 2) ขอบเขตด้านประชากร การเลือกตัวอย่าง
แบบเจาะจง โดยแบ่งกลุ่มเป้าหมายเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่
กลุ่มเป้าหมายหลัก คือ กลุ่มตะเกียงน้ำมันพืชแบบโบราณ
มีสมาชิกทั้งหมดจำนวน 7 คน และกลุ่มเป้าหมายรอง คือ
กลุ่มกะลามะพร้าวทรายทอง มีสมาชิกทั้งหมดจำนวน
7 คน

- 3) ขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษานี้เป็น
การศึกษาระบบการถ่ายทอดความรู้เรื่องแผนธุรกิจจาก
กลุ่มตะเกียงน้ำมันพืชแบบโบราณ ไปสู่กลุ่มกะลามะพร้าว
ทรายทอง ซึ่งทั้ง 2 กลุ่ม ตั้งอยู่เขตตำบลปงยางคก อำเภอ
ห้างฉัตร จังหวัดลำปาง โดยมีขอบเขตการเก็บข้อมูลเนื้อหา
ดังนี้ 1) ความรู้เกี่ยวกับแผนธุรกิจ 2) การถ่ายทอดและ
ขยายผลความรู้จากกลุ่มตะเกียงน้ำมันพืชแบบโบราณ
ไปสู่ กลุ่มกะลามะพร้าวทรายทอง

3. วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ใน

การศึกษา การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบ
มีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) โดย
เน้นกระบวนการความร่วมมือของกลุ่มเป้าหมายและชุมชน
ในพื้นที่ศึกษา จากกลุ่มตะเกียงน้ำมันพืชแบบโบราณ ไปสู่

กลุ่มกะลามาพร้าวทรายทอง กระบวนการวิจัยนี้ใช้วิธีการและเครื่องมือในการเก็บข้อมูลที่เน้นการมีส่วนร่วมตั้งแต่การสร้างความเข้าใจร่วมกัน การศึกษาข้อมูล การอภิปรายแลกเปลี่ยน เวทีปฏิบัติการ ตลอดจนการวิเคราะห์และสรุปผลข้อมูล ดังขั้นตอนต่อไปนี้

1) นักวิจัยและชาวบ้าน ร่วมกันค้นหาสภาพปัญหา จัดเวทีเสวนาประเด็นเกี่ยวกับบริบทและสถานการณ์ของกลุ่มวิสาหกิจที่กำลังเผชิญอยู่ จากนั้นร่วมกันกำหนดปัญหาและความต้องการ

2) การเตรียมความพร้อมของชุมชน ผ่านการประชุมเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน โดยการจัดประชุมชี้แจงโครงการต่อชุมชน และเวทีสนทนากลุ่มย่อย

3) การจัดเวทีปฏิบัติการ โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวทีจากประธานและสมาชิกของกลุ่มตะเกียงน้ำมันพืชแบบโบราณ แล้วถ่ายทอดความรู้เรื่องแผนธุรกิจไปสู่ ประธานและสมาชิกกลุ่มกะลามาพร้าวทรายทอง

4) วิเคราะห์และสรุปผลแผนธุรกิจของกลุ่มกะลามาพร้าวทรายทองร่วมกัน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา มีดังนี้

1) การสัมภาษณ์ มี 2 ประเภท ได้แก่ 1) การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เป็นการสัมภาษณ์ที่มีการเตรียมประเด็นคำถาม มีแผนการสัมภาษณ์จัดเตรียมไว้ อย่างค่อนข้างแน่นอนเป็นการล่วงหน้า การสัมภาษณ์แบบนี้ใช้กับการเก็บข้อมูลบริบทชุมชน ประวัติศาสตร์ความเป็นมา การก่อตั้งกลุ่ม การดำเนินธุรกิจของกลุ่ม โดยการสัมภาษณ์ประธานกลุ่มและผู้นำชุมชน 2) การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง การสัมภาษณ์แบบนี้จะให้ความยืดหยุ่น เปิดกว้างกับคำตอบ และไม่เป็นทางการมากนัก เพราะจะเอื้อให้มีอิสระในการถามและสามารถปรับเปลี่ยนประเด็นการซักถามให้เหมาะสมกับผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคน ได้ใช้กับการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประเภทสินค้าที่จำหน่าย และแหล่งจำหน่ายสินค้า

2) การสนทนากลุ่ม (focus group discussion) เป็นการสัมภาษณ์และสนทนาแบบเจาะประเด็นด้วยการเชิญ วิสาหกิจทั้ง 2 กลุ่ม กลุ่มละประมาณ 5-7 คน แล้วเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในประเด็นต่าง ๆ ที่หาข้อสรุปใช้กับการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับ

ระบบการผลิต การจำหน่าย ค่าใช้จ่าย รายได้ และปัญหาอุปสรรค

3) เทคนิค SWOT เป็นเครื่องมือในการประเมินสถานการณ์ เพื่อช่วยกลุ่มเป้าหมาย ร่วมกันกำหนดจุดแข็ง (strengths) และจุดอ่อน (weaknesses) จากสภาพแวดล้อมภายใน โอกาส (opportunities) และอุปสรรค (threats) จากสภาพแวดล้อมภายนอก ผู้วิจัยใช้กับการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องทั้งที่ควบคุมได้และไม่ได้ในการดำเนินธุรกิจ

4) การบันทึกข้อมูลภาคสนาม เป็นการจดบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ สนทนา ตลอดจนบันทึกภาพถ่ายและเสียง

4. การตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์สรุปอุปนัย (analytic induction) ได้แก่ การวิเคราะห์สรุปข้อมูลจากบันทึกภาคสนามที่เป็นส่วนบันทึกละเอียดหรือบันทึกพรรณนา การวิเคราะห์สรุปข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์จำแนกหรือจัดกลุ่ม ผ่านการตีความสร้างข้อสรุปข้อมูลจากสิ่งที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) ระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วย

ผลการศึกษา

1. บริบทชุมชนปงยางคกและประวัติความเป็นมาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ปงยางคก เดิมเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ของจังหวัดลำปาง ซึ่งมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของล้านนาเป็นอย่างมาก ชื่อเดิมเรียกว่า "บ้านปงจางนบ" ก่อนที่จะยกฐานะเป็นตำบลในปัจจุบัน ตามตำนานได้กล่าวไว้ว่า เมื่อประมาณ ปี พ.ศ. 1206 พระนางจามเทวี ราชธิดากรุงละโว้ (ลพบุรี) ได้ยกกองทัพขึ้นมาครองเมืองหริภุญไชย (ลำพูน) และราว ปี พ.ศ. 1224 ได้ให้ มหันตยศ ราชบุตรองค์ที่หนึ่ง ครองเมืองหริภุญไชยแทน และให้ราชบุตรองค์ที่สอง คือ อนันตยศ มาสร้างและครองเมืองเขลางค์นคร (ลำปาง) ราว ปี พ.ศ. 1243 พระนางจามเทวีได้เสด็จพระราชดำเนินจากหริภุญไชย (ลำพูน) เพื่อมาเยี่ยมพระอนันตยศ ผู้เป็นราชบุตร ผู้ครองเมืองเขลางค์ โดยทรงช้างพระที่นั่งเดินไปตาม

เส้นทาง เมื่อเสด็จมาถึงหมู่บ้านแห่งหนึ่ง (บ้านปงยางคกในปัจจุบัน) ปรากฏอัครวรย์ ข้างพระที่นั่งทอดเขาลงหมอบคู้ชูวงในท่นาคาระ พระนางจามเทวี เห็นเป็นอัครวรย์ จึงพักพล ณ ที่นั้นหนึ่งคืน เมื่อถึงเวลากลางคืน จึงอธิษฐานหาก ณ ที่นี้มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ก็ขอให้ปรากฏ ปาฏิหาริย์ขึ้นสิ้นคำ พระดำรัสของพระนางจามเทวี ก็ปรากฏแสงฉับพรหมรังสีแห่งพระบรมสารีริกธาตุพวยพุ่งขึ้น ณ ที่จอมปลวกแห่งหนึ่ง จึงทรงให้ปลุกวิหารจามเทวีรอบจอมปลวกไว้ด้วยมณฑปปราสาท ตลอดจนสร้างรูปจำแนบไว้บริเวณหน้าวิหาร เป็นรูปข้างทอดเขาลงหมอบคู้ชูวงขึ้นเหนือหัวในท่าคารวะและปลุกต้นไม้ศรี มหาโพธิ์ ซึ่งได้พันธุ์มาจากลังกาทวีปไว้พร้อมสรรพ ต่อมา ณ ที่แห่งนี้จึงเรียกว่า บ้านปงจำแนบ ต่อมาเป็นเวลาหลายร้อยปี นามนี้ก็ได้เพี้ยนไปเป็น บ้านปงยางคก อันเป็นชื่อเรียกขาน ตำบลปงยางคก จนถึงปัจจุบัน ตำบลปงยางคก มีทั้งหมด 13 หมู่บ้าน สองหมู่บ้านในนั้นคือ หมู่ที่ 2 บ้านทุ่งบ่อแป้น ซึ่งเป็นที่ตั้งของกลุ่มกะลามะพร้าวทรายทอง และ หมู่ที่ 5 บ้านต้นคำม่วงชุม เป็นที่ตั้งของกลุ่มตะเกียงน้ำมันพืชแบบโบราณ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก อาชีพรองได้แก่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ หัตถกรรม ค้าขาย เป็นต้น แต่นอกฤดูกาลทำเกษตร จะเป็นแรงงานรับจ้างตามโรงงานต่าง ๆ

กลุ่มกะลามะพร้าวทรายทอง เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่นำความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีภายในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยองค์ความรู้ที่อยู่ในตัวเจ้าของภูมิปัญญาซึ่งต้องอาศัยการสั่งสมประสบการณ์ ความชำนาญเฉพาะจนกลายเป็นฝีมือเฉพาะตัวก่อนที่จะถ่ายทอดสู่รุ่นต่อไป ประธานกลุ่มกะลามะพร้าวทรายทอง คือ นางอุมารินทร์ ไชยมูล เป็นผู้ก่อตั้งกลุ่มกะลามะพร้าวทรายทองและเป็นผู้ริเริ่มในการประดิษฐ์โคมไฟจากกะลามะพร้าว เริ่มทำจากที่ง่าย ๆ เช่น กระบวย พวงกุญแจ สร้อยคอ สร้อยข้อมือ ฯลฯ จากนั้นก็พยายามคิดและแปรรูปของกะลา เจาะรู อดูให้เป็นรูปร่างต่าง ๆ จนในปี พ.ศ. 2547 ได้รวมกลุ่มทำอย่างจริงจังจึงเกิดรูปแบบใหม่ ๆ ออกมา เช่น โคมไฟสารพัดรูปแบบ มีทั้งตุ๊กตา สัตว์ ซอทะลายมะพร้าว เป็นต้น ความโดดเด่นของกลุ่มกะลามะพร้าวทรายทอง คือ ลวดลายไม่ซ้ำกัน โดยเฉพาะกะลาที่นำมาทำเป็นโคมไฟ เช่น มะพร้าวน้ำหอมทั้งทะลายนำมาทำเป็นโคมไฟสีต่าง ๆ หรือโคมไฟเป็นรูปต้น

มะพร้าว เป็นต้น ตะเกียงถือเป็นเครื่องมือเครื่องใช้อย่างหนึ่งในชีวิตประจำวันของชุมชนในอดีต ภูมิปัญญาในการทำตะเกียงมีมาตั้งแต่อดีตโบราณแต่ก็ไม่มีหลักฐานที่แน่ชัดมายืนยันว่าใครเป็นผู้ประดิษฐ์คิดค้น แต่มีเพียงประวัติในตำนานที่เล่าขานสืบกันเรื่อยมา ตะเกียงน้ำมันพืชแบบโบราณเป็นผลผลิตของภูมิปัญญาชาวบ้านตำบลปงยางคกที่มีมาแต่ในอดีตซึ่งยังไม่มีเครื่องใช้ไฟฟ้า จึงได้ใช้น้ำมันก๊าดเป็นเชื้อเพลิง แต่การใช้น้ำมันก๊าดเป็นเชื้อเพลิงก่อให้เกิดควันดำและกลิ่นเหม็น ทำให้เกิดการพัฒนารูปแบบโดยใช้เชื้อเพลิงที่หาได้ง่ายภายในชุมชนหรือในบ้าน เช่น น้ำมันพืช น้ำมันงา น้ำมันที่เหลือจากการประกอบอาหาร แทนการใช้น้ำมันก๊าด แล้วพัฒนารูปแบบให้มีความเหมาะสมกับการใช้งาน ตะเกียงโบราณของชุมชนปงยางคกเป็นส่วนหนึ่งในตำนานของชุมชน จากการสัมภาษณ์นางพิมพ์พร เป้งยางคำ ประธานกลุ่มวิสาหกิจตะเกียงน้ำมันพืชแบบโบราณที่ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2545 ในตำนานได้กล่าวถึงเหตุการณ์ครั้งดังกล่าวไว้ว่า ในช่วงปลายของกรุงศรีอยุธยา นครเชียงใหม่และอาณาจักรล้านนาเป็นเมืองขึ้นของพม่า ส่วนลำปางเป็นนครรัฐอิสระ กระทั่งท้าวหนานมหายศเป็นชาวพม่าที่มาครองเมืองลำพูน ยกทัพมาตีชนะเมืองลำปาง และตั้งศูนย์บัญชาการที่วัดพระธาตุลำปางหลวง เหล่าบรรดาประชาชนจึงได้ขอให้หนานทิพย์ช้าง ซึ่งมีความเก่งกล้า มีความเชี่ยวชาญในอาวุธปืนยาวและหน้าไม้ เป็นผู้นำในการกอบกู้นครลำปาง โดยสามารถรบชนะ และสังหารท้าวมหายศ ได้ที่วัดพระธาตุลำปางหลวง ชาวเมืองจึงร่วมกันสถาปนาหนานทิพย์ช้าง ขึ้นครองนครลำปาง ในปี พ.ศ. 2275 ได้ชื่อว่า พระเจ้าทิพย์จักรสุลวะฤาไชยสงคราม หรือ พ่อเจ้าทิพย์ช้าง หรือ พ่อเจ้านานทิพย์ช้าง (บ้านปงยางคก) โดยหนานทิพย์ช้าง ได้ใช้ตะเกียงโบราณเป็นกลอุบายหนึ่งในการล่อศัตรูในการรบ เพื่อหลอกล่อศัตรูให้เข้ามาหาที่สว่าง และ กลุ่มของหนานทิพย์ช้างจะอยู่ในที่มืดเพื่อโจมตีศัตรู ที่เข้ามาโจมตีในฐานที่ตั้ง ที่มีกรจูดตะเกียงไฟไว้ และทำการหลอกล่อกลอุบายแบบนี้หลายครั้งจนทำให้พ่ายแพ้ของพม่ามีจำนวนลดลงเป็นจำนวนมาก เหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นเมื่อหนานทิพย์ช้างได้รบเข้าไปในวัดทางทอระบายน้ำปลอมเป็นคนลำพูนเข้าไปสังฆ่าแก้วทัพพม่า เมื่อสามารถเข้าไปวัดได้ ไปถามทหารว่าแม่ทัพเป็นคนไหน ตนมาจากลำพูนเพื่อมาสังฆ่า ทหารพม่าหลงเชื่อ ก็รีบบอกแม่ทัพ

ทำวามหายศซึ่งขณะนั้นนั่งเล่นหมากรุกอยู่ในศาลาหลวง เมื่อหนานทิพย์ช้างรู้ว่าแม่ทัพคือคนไหน ก็ใช้ปืนที่พกมายิงจนแม่ทัพพม่าเสียชีวิตและสามารถยึดเมืองกลับคืนมาได้

2. การถ่ายทอดความรู้เรื่องแผนธุรกิจจากเวทีปฏิบัติการขยายผลจากกลุ่มตะเกียงน้ำมันพืชแบบโบราณ ไปสู่ กลุ่มกะลามะพร้าวทรายทอง

แผนธุรกิจในงานศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ แผนการดำเนินงานธุรกิจของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนที่ต้องการขยายกิจการหรือขออนุมัติสินเชื่อจากสถาบันการเงิน และเป็นแนวทางให้ผู้ประกอบการก้าวไปสู่ความสำเร็จในการประกอบธุรกิจ การจัดทำแผนธุรกิจโดยหลักแล้วจะมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้ บทสรุปสำหรับผู้บริหาร ประวัติย่อของกิจการ การวิเคราะห์สถานการณ์ วัตถุประสงค์และเป้าหมาย แผนการตลาด แผนกำลังคน แผนการผลิต แผนการเงิน แผนการดำเนินงาน และแผนฉุกเฉิน แต่ในบทความวิจัยนี้ ขอเลือกนำเสนอประเด็นการวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT) ของกลุ่มกะลามะพร้าวทรายทอง เนื่องจากการจะเขียนแผนธุรกิจจำเป็นต้องทราบถึงสถานการณ์ความเป็นไปของธุรกิจที่จะทำ ต้องทราบข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องทั้งที่ควบคุมได้และไม่ได้ ได้แก่ จุดแข็งและจุดอ่อน เป็นสิ่งที่พบในการดำเนินธุรกิจของกลุ่มเป็นปัจจัยภายในที่กลุ่มสามารถควบคุมได้ เช่น การเป็นที่รู้จัก ทำเลที่ตั้ง สถานภาพทางการเงิน ความสามารถของประธานกลุ่มและสมาชิก ถ้าเป็นข้อดีคือจุดแข็ง ข้อเสียคือจุดอ่อน แต่ถ้าเป็น ปัจจัยภายนอก กลุ่มไม่สามารถควบคุมได้ เช่น คู่แข่ง การเมืองและกฎหมาย กระแสแฟชั่น สังคม เศรษฐกิจ เทคโนโลยี ข้อดีคือโอกาส ส่วนข้อเสียถือเป็นอุปสรรค จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่า กลุ่มกะลามะพร้าวทรายทอง ไม่เคยมีแผนธุรกิจเพราะจะต้องอาศัยพื้นฐานความรู้ความเชี่ยวชาญในระดับหนึ่ง จึงจะสามารถเขียนแผนธุรกิจขึ้นมาได้ จึงได้ใช้กระบวนการถ่ายทอดความรู้จากผู้มีความรู้ประสบการณ์ตรงในการเขียนแผนธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและได้รับรางวัลระดับจังหวัด นั่นคือ ประธานกลุ่มตะเกียงน้ำมันพืชแบบโบราณ เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ ไปสู่ กลุ่มกะลามะพร้าวทรายทอง การถ่ายทอดความรู้ในการจัดทำแผนธุรกิจและฝึกปฏิบัติในการจัดทำแผนธุรกิจ นอกจากนี้ยังมีส่วนร่วมจากนักวิชาการ

และนักศึกษาเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในเวทีปฏิบัติการเขียนแผนธุรกิจด้วย (ภาพที่ 1 และ 2)

ผลการวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT) โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประธานและสมาชิกภายในกลุ่มร่วมกันค้นหาปัจจัยภายในและภายนอกเพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจกะลามะพร้าวทรายทอง (ภาพที่ 3 และ 4) สรุปได้ดังนี้

จุดแข็ง (strength)

1. สินค้ามีมาตรฐาน
2. มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อลูกค้า
3. มีการบริการหลังการขาย
4. ผลิตรวดเร็วตามเวลา
5. มีโครงสร้างหน้าที่ที่ชัดเจน

จุดอ่อน (weakness)

1. ไม่มีโลโก้
2. ไม่มีการบันทึกข้อมูลการขาย
3. ไม่มีบรรจุภัณฑ์
4. มีสมาชิกไม่เพียงพอในการผลิตบางช่วงเวลา
5. ขาดคนออกแบบผลิตภัณฑ์

โอกาส (opportunity)

1. องค์กรส่วนปกครองท้องถิ่นให้การสนับสนุน
2. เทคโนโลยีที่ทันสมัยทำให้การผลิตได้อย่างสะดวกมากขึ้น
3. ไม่ต้องเสียภาษี เพราะเป็นวิสาหกิจชุมชน
4. คนชอบสินค้าจากธรรมชาติมากขึ้น

อุปสรรค (threat)

1. มะพร้าวหายากมากขึ้นและมีราคาแพง
2. คู่แข่งมากขึ้น
3. ไม่สามารถควบคุมขนาดมะพร้าวตามที่ต้องการของลูกค้าได้
4. สภาพอากาศส่งผลให้บางฤดูไม่ได้ขาย
5. แหล่งวัตถุดิบอยู่ไกล
6. สินค้าลอกเลียนแบบได้ง่าย

Figure 1 The traditional vegetable oil lamp group's knowledge transfer business plan go through Saithong coconut shell handicraft group

Figure 2 Collaboration among groups of community enterprise by using SWOT analysis

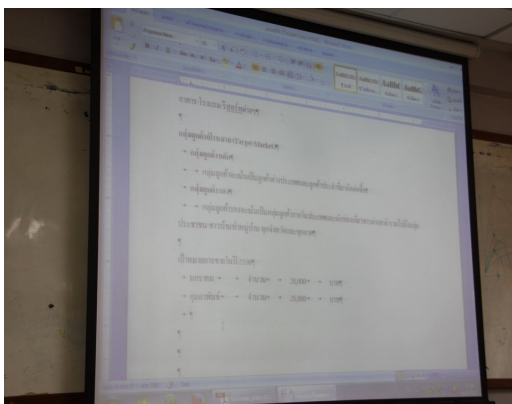

Figure 3 Business plan of the traditional vegetable oil lamp group

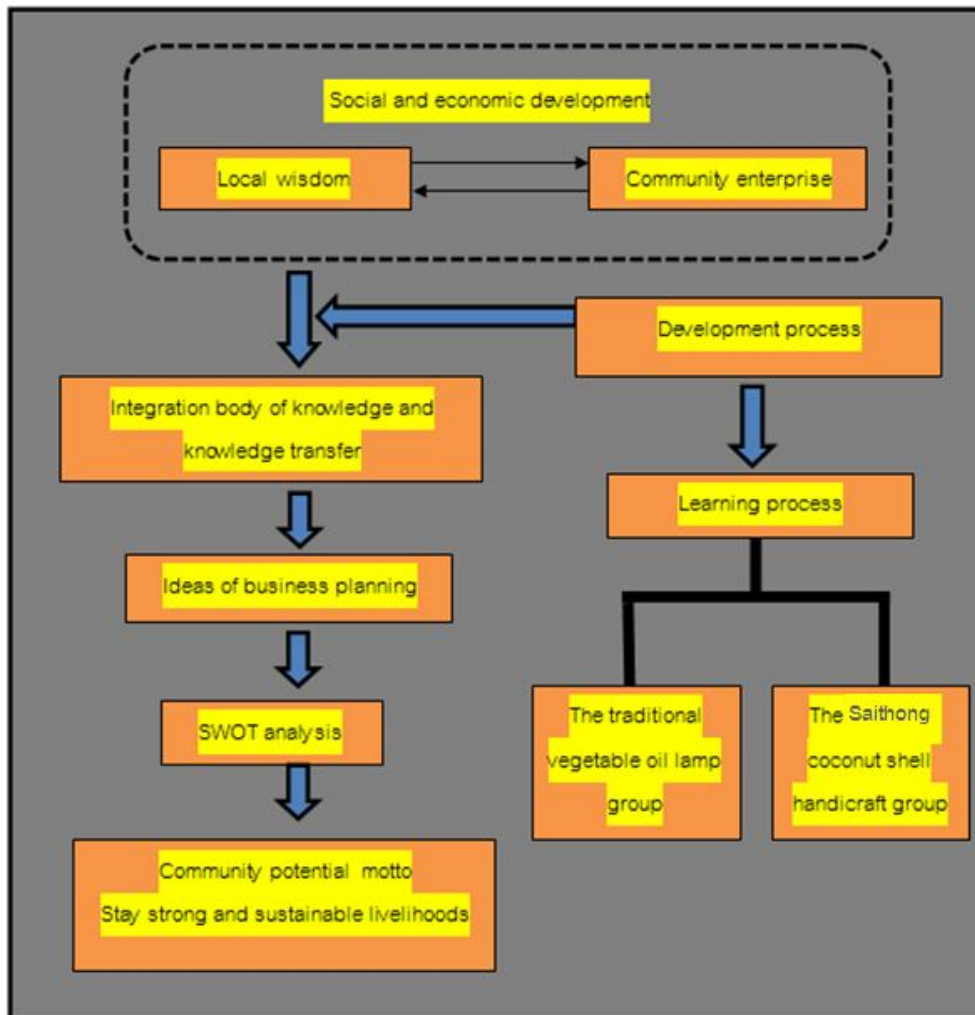

Figure 4 Flow Chart of community analysis

อภิปรายผล

ผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายดังนี้ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนในปัจจุบันที่ต้องเผชิญกระแสนิยม เป็นเรื่องที่ชุมชนไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ หากแต่ชุมชนมีการปรับตัวอย่างไรภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจนั้น กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ไม่สามารถปรับตัวได้ก็ต้องล้มเลิกไป นโยบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจนั้น กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ไม่สามารถปรับตัวได้ก็ต้องล้มเลิกไป นโยบายการส่งเสริมของภาครัฐ หนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล (OTOP)

เป็นเพียงแนวทางหนึ่ง หากแต่ถ้าวิสาหกิจชุมชน มีความเข้มแข็ง และพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน น่าจะเป็นผลดีของการพัฒนาชุมชนและเศรษฐกิจของประเทศตามไปด้วย งานวิจัยนี้ต้องการอภิปรายให้เห็นความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทั้งสอง ที่สอดคล้องกับแนวคิด ทัศนคติ และค่านิยม (2554) ที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจหลักของกระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน หากไม่มีการเรียนรู้ก็จะมีแต่การเลียนแบบการหาสูตรสำเร็จโดยไม่มีความคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ หากไม่มีการเรียนรู้ก็จะมีวิสาหกิจชุมชนบนฐานความรู้ แต่บนฐานความรู้ลึก ความอยาก ความต้องการตามที่สื่อในสังคม

กระตุ้นให้เกิด นอกจากนี้ยังมีลักษณะสอดคล้องกับ
พินิตสุภาและกาสัก (2556) ที่ได้ศึกษาประเด็น การวิเคราะห์
สถานการณ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อพัฒนาศักยภาพของ
กลุ่มช่างหล่อทองเหลืองและกลยุทธทางการตลาดสำหรับ
ผลิตภัณฑ์ทองเหลืองบ้านท่ากระยาง อำเภอเมือง จังหวัด
ลพบุรี พบว่า หลังจากนำผลการวิเคราะห์ SWOT การผลิต
ผลิตภัณฑ์ทองเหลืองบ้านท่ากระยางมีความแข็งแกร่งใน
ธุรกิจ และผลวิเคราะห์สถานการณ์ภายนอก แสดงว่าการ
ผลิตผลิตภัณฑ์ทองเหลืองบ้านท่ากระยางมีโอกาสอยู่ใน
ธุรกิจและสามารถกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาศักยภาพกลุ่ม
ให้มีเอกลักษณ์ โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และจัดกิจกรรม
ส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว แหล่งจำหน่ายสินค้าที่ระลึก
ได้ด้วย การวิเคราะห์สถานการณ์ของกลุ่มกะลามะพร้าว
ทรายทองจึงเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญในแผนธุรกิจ
ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถใช้เป็นกรอบตัวอย่างประกอบ
แนวทางเบื้องต้นสำหรับธุรกิจที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน และ
เสนอแนะการทำวิจัยในประเด็นของการเพิ่มมูลค่าจาก
วัตถุดิบเหลือใช้จากกะลามะพร้าวมาประยุกต์ใช้ในแผน
ธุรกิจตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงต่อไปในอนาคต

สรุป

การถ่ายทอดความรู้จากกลุ่มตะเกียงน้ำมันพืชแบบ
โบราณไปสู่กลุ่มกะลามะพร้าวทรายทอง เป็นการนำเอา
ความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคลและเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมา
ผสมผสานความรู้สมัยใหม่ในการดำเนินธุรกิจภายใต้
แนวคิดเรื่องแผนธุรกิจ เพื่อให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในฐานะ
กลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้นสามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลาง
ภาวะการแข่งขันทางเศรษฐกิจ ซึ่งมีหัวใจสำคัญอยู่ที่
กระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ชาวชุมชนใน
ฐานะผู้ที่เป็นส่วนหนึ่งของภูมิปัญญาและในฐานะที่เป็นผู้
วิเคราะห์วิจัย การพัฒนาภูมิปัญญาให้มีความเข้มแข็ง
และสามารถพึ่งตนเองได้จึงจำเป็นต้องศึกษาบริบทและ
สภาพการณ์ของวิสาหกิจชุมชนในเรื่องจุดแข็ง จุดอ่อน
โอกาส อุปสรรค ที่เกิดขึ้นของวิสาหกิจชุมชน ตลอดจน
ส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่ม แลกเปลี่ยนเป็นเครือข่ายเพื่อ
เพิ่มศักยภาพด้วยการพัฒนาจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการ
แบบมีส่วนร่วม

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบ คุณโครงการวิจัยถ่ายทอด
เทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น ประจำปี
งบประมาณ พ.ศ.2557 คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางที่ให้การ
สนับสนุน งานวิจัยจึงสามารถดำเนินการลุล่วงไปได้ตาม
วัตถุประสงค์ที่วางไว้

เอกสารอ้างอิง

- กัญญามณ อินทวง สุพจน์ อินทวง และอภิชาติ วรรณภีระ.
2554. การจัดการวิสาหกิจชุมชน. มหาวิทยาลัย
พิษณุโลก, พิษณุโลก. 117 หน้า.
- ชัตติยา ชัตติยวรา. 2553. การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นใน
การทำตะเกียงน้ำมันพืชแบบโบราณ กรณีศึกษา
ตำบลปงยางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง.
รายงานการวิจัย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการ
วิจัยและมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ลำปาง.
- ชัตติยา ชัตติยวรา. 2557. การศึกษาองค์ความรู้เศรษฐกิจ
สร้างสรรค์ของกลุ่มตะเกียงน้ำมันพืชแบบโบราณ
เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนปงยางคก อำเภอ
ห้างฉัตร จังหวัดลำปาง. รายงานการวิจัย. คณะ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ราชภัฏลำปาง, ลำปาง.
- ธานินทร์ คูพูนทรัพย์. 2555. แนวทางการเพิ่มผลิตภาพกลุ่ม
ผลิตภัณฑ์กะลามะพร้าว ตำบลปงยางคก อำเภอ
ห้างฉัตร จังหวัดลำปาง. วารสารวิชาการคณะ
เทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
5(1):49-57.
- พินิตสุภา ธรรมประมวดี และกาสัก เต๊ะขันหมาก. 2556.
การพัฒนาศักยภาพของกลุ่มช่างหล่อทองเหลือง
และกลยุทธทางการตลาดสำหรับผลิตภัณฑ์
ทองเหลือง บ้านท่ากระยาง อำเภอเมือง จังหวัด
ลพบุรี. วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต
1(2): 41-50.